

ET

ET

ET

EUROOPA KOMISJON

Brüssel 30.3.2011
KOM(2011) 160 lõplik

**EUROOPA KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE,
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE
KOMITEELE**

2010. aasta aruanne ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta

SEK(2011) 396 lõplik

EUROOPA KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

2010. aasta aruanne ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta

SISSEJUHATUS

Koos Lissaboni lepingu jõustumisega muutus Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹ õiguslikult siduvaks. See tugevdab oluliselt Euroopa Liidu valitsemist vastavalt õigusriigi põhimõtetele. Harta siduvaks muutumine on üks verstapost juba ammu alanud teekonnal. Varem kohustas Euroopa Liidus põhiõigusi järgima Euroopa kohtu pretsedendiõigus. Praegu on põhiõiguste harta ühtne ja õiguslikult siduv õigusakt, milles käsitletakse ELi institutsioonide ja asutuste jaoks siduvaid põhiõigusi.

Põhiõiguste harta ei ole vaid tekst, milles on sätestatud abstraktsed põhimõtted. Seda tuleb rakendada alati, kui ELi institutsioonid ja asutused võtavad meetmeid või kui muul viisil kohaldatakse ELi õigust, nii et inimesed saaksid realselt nautida oma põhiõigusi. Seepärast võttis komisjon 2010. aastal vastu põhiõiguste harta rakendamise strateegia². Eesmärgiks on, et Euroopa Liit näitaks eeskuju. Põhiõiguste hartat tuleb järgida kõigil Euroopa Liidu seadusloome etappidel – alates päevast, mil Euroopa Komisjon hakkab ette valmistama oma ettepanekuid, läbi nende muutmise seadusandliku protsessi käigus, kuni päevani, mil need Euroopa Parlamendi ja nõukogu poolt vastuvõetuna jõustuvad ja ajani, mil liikmesriigid need rakendavad.

Komisjon omalt poolt on tõhustanud põhiõiguste mõju hindamist oma seadusandlikes ettepanekutes, koostades „põhiõiguste kontrollnimekirja”, et kontrollida süsteemselt oma ettepanekute kooskõla põhiõiguste hartaga.

Oma strateegias väljendas komisjon kavatsust esitada aastaaruanne põhiõiguste harta rakendamise edusammude seire kohta neis valdkondades, kus Euroopa Liidul on tegutsemisvõimused. 2010. aasta aruanne ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta annab esmakordselt ühtse ülevaate kõige olulisemast, põhiõiguste harta dünaamilist kohaldamist illustreerivast teabest.

Käesolevas aastaaruandes kirjeldatakse konkreetseid probleeme, millega inimesed kokku puutuvad, selgitatakse, milliseid meetmeid võtsid ELi institutsioonid oma volituste raames nende probleemide lahendamiseks ja miks EL ei saanud mõnikord talle aluslepinguga pandud võimupiirangute tõttu meetmeid võtta. Aastaaruandes kirjeldatakse ka, kuidas ELi institutsioonid, alates komisjonist, võtavad põhiõigusi arvesse ELi poliitika algatamisel, kujundamisel ja arendamisel. Käesolevas ja edaspidistes aruannetes antakse hinnang ELi institutsioonide saavutatud edule põhiõiguste harta rakendamisel.

¹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta, ELT C 83, 30.3.2010, lk 389–403.

² KOM (2010)573 (lõplik), kättesaadav aadressil:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0573:FIN:ET:PDF>

1. SELGITUS, MILLAL PÕHIÕIGUSTE HARTAT KOHALDATAKSE JA MILLAL MITTE

Inimeste huvi põhiõiguste harta jõustamise vastu ja selle tulemustega seotud ootused on suured. Ometi ei kohaldata hartat Euroopa Liidus kõigis olukordades, kus on probleeme põhiõigustega. 2010. aastal sai komisjon üldsuselt rohkem kui 4 000 kirja seoses põhiõigustega. Umbes kolmveerand neist käsitles väljapoole ELi õiguse pädevust jäävaid juhtumeid. See näitab, et põhiõiguste harta otstarvet ja olukordi, kus seda kohaldatakse ja kus mitte, mõistetakse sageli valesti.

Euroopa Liidus on põhiõiguste kaitse tagatud nii riiklikul tasandil liikmesriikide põhiseaduslike süsteemidega, mis olid olemas enne põhiõiguste hartat ja millel on väljakujunenud pretsedendiõigus, kui ka ELi tasandil põhiõiguste harta kaudu.

Põhiõiguste hartat kohaldatakse kõigi ELi institutsioonide ja asutuste tegevuse suhtes. See on seotud eelkõige Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni seadusandliku tööga, mis peab ELi õiguse nõuetele vastamiseks olema täies kooskõlas põhiõiguste hartaga. Hartat kohaldatakse ka Euroopa Liidu välistegevuse suhtes³.

Põhiõiguste hartat kohaldatakse liikmesriikide suhtes üksnes ELi õiguse rakendamisel. Seda ei kohaldata olukordades, mis ei ole seotud ELi õigusega, ja see ei laienda Euroopa Liidu pädevust, nagu on sätestatud (ka) aluslepingutes⁴.

Olukordades, kus hartat ei kohaldata, on põhiõigused riiklikul tasandil tagatud riiklike põhiseaduslike süsteemidega. Liikmesriikidel on ulatuslikud põhiõiguste alased riiklikud eeskirjad, mille täitmine tagatakse riiklike kohtutega. Põhiõiguste järgimise tagamise eest vastutavad riiklikud ametiasutused, sealhulgas kohtud. Lisaks on kõik liikmesriigid võtnud endale, sõltumatult nende kohustustest ELi õiguse raames, kohustused Euroopa inimõiguste konventsiooni alusel. Seega saavad inimesed viimase väljapääsuna, olles ammendanud kõik riikliku tasandi õiguskaitsevahendid, pöörduda seoses Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud põhiõiguse rikkumisega Strasbourgis asuvasse Euroopa Inimõiguste Kohtusse.

Järelikult põhiõiguste harta täiendab, kuid ei asenda riiklike põhiseaduslike süsteeme ega Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud põhiõiguste kaitse süsteemi.

2. PÕHIÕIGUSTE HARTA INIMESTE JAOKS TULEMUSLIKUMAKS MUUTMINE

Võttes arvesse üldsuse kasvavat huvi põhiõiguste harta vastu, on kiiresti vaja inimesi paremini teavitada sellest, mille suhtes hartas käsitletavaid õigusi kohaldatakse – nimelt ELi institutsioonide ja asutuste õigusaktide suhtes ning liikmesriikide õigusaktide suhtes üksnes siis, kui nendega rakendatakse ELi õigust – ja kuidas tagada nende järgimine, kui neid on rikutud. Inimesed peavad teadma, kuhu sellistel juhtudel pöörduda. Inimesed peavad teadma

³ ELi lepingu artikli 21 kohaselt on liidu tegevuse eesmärk edendada rahvusvahelisel areenil ülejäänud maailmas demokraatiat, õigusriiki, inimõiguste ja põhivabaduste universaalsust ning jagamatust, inimväärikust, võrdsust ja solidaarsust ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja põhimõtteid ja rahvusvahelisest õigusest kinnipidamist. ELi lepingu artikli 21 rakendamisel kohaldab EL nii põhiõiguste hartat kui ka ÜRO asjaomaseid inimõiguste standardeid. ELi aastaaruanne inimõiguste ja demokraatia kohta maailmas on eraldi aruanne, milles käsitletakse Euroopa Liidu meetmeid kolmandates riikides.

⁴ Põhiõiguste harta artikli 51 lõikes 2 on sätestatud, et harta ei laienda liidu õiguse reguleerimisala kaugemale senisest pädevusest, ei lisa liidule uusi pädevusvaldkondi ja ülesandeid ega muuda aluslepingute teistes osades määratletud pädevust ja ülesandeid.

ka seda, kuhu pöörduda väljapoole harta kohaldamisala jäävatel juhtudel, eelkõige siis, kui riiklikud ametiasutused tegutsevad ELi õigust rakendamata. Asjakohase teabe pakkumine on väga oluline tagamaks, et ükski rikkumine ei jää ilma tõelise hüvitamisvõimaluseta.

2.1. Meetmete võtmine ELi ja riiklikul tasandil

Põhiõiguste harta kaitseb füüsilisi ja juriidilisi isikuid ELi institutsioonide ja asutuste tegevuse eest, mis ei ole kooskõlas põhiõigustega. Seepärast peavad ELi institutsioonid ja asutused järgima põhiõiguste hartat.

Komisjon kasutab otsusekindlalt kõiki kättesaadavaid vahendeid põhiõiguste harta järgimise tagamiseks ELi tasandil. Kui ELi institutsioon või asutus ei täida põhiõiguste hartat, on Euroopa Kohtul õigus nende tegevus läbi vaadata ja komisjonil on volitused algatada asjaomane menetlus.

Liikmesriikide ametiasutustele – seadusandlikele, täitev- ja kohtuasutustele – on põhiõiguste harta siduv vaid ELi õiguse rakendamisel, eelkõige siis, kui nad kohaldavad ELi määruseid või otsuseid või rakendavad ELi direktiive. Kui üksikisik on seisukohal, et riiklik ametiasutus on rikkunud ELi õiguse rakendamisel põhiõiguste hartat, võib ta pöörduda kõnealuse riigi kohtute poole. Riiklikel kohtunikel on volitused tagada Euroopa Kohtu juhendamisel põhiõiguste harta järgimine liikmesriikide poolt ELi õiguse rakendamisel. Üksikisik võib kaevata ka komisjonile, kellel on volitused algatada rikkumismenetlus liikmesriigi vastu.

ELi institutsioonide ja põhiõiguste täitmise tagamises osalevate riiklike asutuste, kaasa arvatud võrdõiguslikkuse küsimustega tegelevate siseriiklike asutuste, vahelise dialoogi tihendamine parandab kodanike tõhusat kaitset.

2.2. Kaebuste suunamine õigele asutusele

Kui liikmesriigid ei rakenda ELi õigust, kaitsevad põhiõigusi nende põhiseadused, mis sisaldavad nende kaitsmise(vastavaid) eeskirju. Sellistes olukordades on inimestel, kelle põhiõigusi võib olla rikutud, huvi tagada, et nende kaebus suunataks kiiresti pädevale riiklikule ametiasutusele, olgu selleks valitsus, riiklikud kohtud või inimõiguste kaitsmisele pühendunud organisatsioonid. Kui kõik siseriiklikud õiguskaitsevahendid on ammendatud, pakub Euroopa Inimõiguste Kohus veel ühte kaitsekihti. Arvesse tuleks võtta, et komisjon ei ole apellatsioonikohus riiklike või rahvusvaheliste kohtute otsuste edasikaebamiseks.

Inimestele, kes leiavad, et nende põhiõigusi on rikutud, peab olema kättesaadav praktiline teave liikmesriikides eksisteerivate õiguskaitsevahendite kohta. Komisjon on otsustanud kõnealust vajaduse rahuldada. See ei tähenda uute põhiõiguste kaitse mehhanismide kasutuselevõtmist, vaid nõuab olemasolevate vahendite kasutamise propageerimist, teavitades üldsust sellest, milline asutus on pädev konkreetset kaebust käsitlema.

Esimese sammuna täiustab komisjon Euroopa e-õiguse portaali, pakkudes üldsusele teavet selle kohta, kuhu kaevata põhiõiguste rikkumise korral.

Juhtudel, kui põhiõiguste hartat ei kohaldata, uurib komisjon, kuidas saaks liikmesriikide poolsete põhiõiguste rikkumiste süüdistusi suunata vajaduse korral ümber asjaomastele riiklikele ametiasutustele. Esimese sammuna korraldab komisjon 2011. aastal seminari Euroopa Parlamendi petitsioonikomisjoni, riiklike inimõiguste kaitse organisatsioonide ja muude riiklike ametiasutuste, näiteks justiitsministeeriumide ja samaväärsete asutuste ning huvitatud isikutega, et uurida, kuidas sellist mehhanismi luua.

2.3. Selge teabe jagamine põhiõiguste harta kohta

Teave põhiõiguste harta kohaldamise kohta, mida komisjon 2010. aastal kogus, näitab vajadust jagada selgemat teavet selle kohta, millal hartat kohaldatakse ja kes teeb mida põhiõiguste valdkonnas⁵. Et vältida viivitusi põhiõiguste jõustamisel ja pettumusi, peaksid riiklikud ametiasutused, ELi institutsioonid ja muud asutused, kaasa arvatud ELi Põhiõiguste Amet, tegema ühiseid jõupingutusi kodanike paremaks teavitamiseks selle kohta, millal põhiõiguste hartat kohaldatakse ja millal mitte.

3. 2010. AASTA KÕIGE OLULISEMAD SÜNDMUSED

2010. aasta aruanne näitab, et hartas sätestatud põhiõigused on asjakohased paljudes poliitikavaldkondades, mille eest Euroopa Liit vastutab, ja neid tuleb alati hoolikalt arvesse võtta kavandades ja rakendades ELi meetmeid: õiguspoliitikast transpordipoliitika ja piiride haldamiseni.

Aruandes on toodud palju näiteid põhiõiguste harta kõigi kuue jaotise (väärikus, vabadused, võrdsus, solidaarsus, kodanike õigused ja õigusemõistmine) kohaldamise kohta mitmes ELi poliitikavaldkonnas.

Näiteks jaotises **väärikus** sätestatud õiguste järgimine on olnud oluline kaalutlus sisserände valdkonnas ja sellele on pööratud erilist tähelepanu 2010. aastal vastu võetud õigusaktides, näiteks välistel merepiiridel toimuvat vaatlustegevust käsitlev otsus⁶ ja FRONTEXi määruse täiendused⁷. Inimese väärikuse kaalutlusi võeti arvesse ka komisjoni teatises turvaskannerite kasutamise kohta Euroopa lennujaamades⁸.

Samuti on mitmed probleemid suunanud komisjoni tegevust jaotises **vabadused** käsitletavates valdkondades. Meediavabadus ja ettevõtlusvabadus pälvisid eriti palju tähelepanu komisjoni ettepanekus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades⁹.

Jaotises **võrdsus** võis märgata kodanike ja Euroopa Parlamendi tugevat huvi lapse õiguste vastu ning komisjon tegi selles valdkonnas mitu algatust, näiteks saatjata alaealisi käsitlev ELi

⁵ Seda kinnitab hiljutine uuring, mille tellisid Euroopa ombudsman ja Euroopa Parlament. Uuringu kohaselt ei tunne 72 % Euroopa kodanikest, et nad oleks põhiõiguste harta kohta hästi informeeritud (Euroopa ombudsmani 18. märtsi 2011. aasta pressiteade, EO/11/6).

⁶ Nõukogu otsus, 26. aprill 2010, millega täiendatakse Schengeni piirieskirju seoses välistel merepiiridel toimuva patrull- ja vaatlustegevusega, mis toimub Euroopa Liidu liikmesriikide välispiiril tehtava operatiivkoostöö juhtimise Euroopa agentuuri kooskõlastatavas operatiivkoostöös (ELT L 111, 4.5.2010, lk 20-26).

⁷ Ettepanek: Euroopa parlamendi ja Nõukogu määrus, millega muudetakse Nõukogu määrust (EÜ) nr 2007/2004 Euroopa Liidu liikmesriikide välispiiril tehtava operatiivkoostöö juhtimise Euroopa agentuuri (FRONTEX) asutamise kohta, KOM(2010) 61 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0061:FIN:ET:PDF>

⁸ KOM (2010)311 (lõplik), kättesaadav aadressil: http://ec.europa.eu/transport/air/security/doc/com2010_311_security_scanners_en.pdf

⁹ Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, KOM(2010) 748 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0748:FIN:ET:PDF>

tegevuskava (2010–2014)¹⁰. ELi Põhiõiguste Ameti esitatud andmete põhjal on diskrimineerimine erinevatel põhjustel, sealhulgas soo ja rassi tõttu (alusel), endiselt oluline probleem.

Jaotise **solidaarsus** alusel tegi komisjon jõupingutusi töötajate põhiõigusi käsitlevate ELi õigusaktide tõhusaks kohaldamiseks.

mitmes Euroopa Kohtu otsuses osutati jaotises **õigusemõistmine** sätestatud õigustele, eelkõige õigusele tõhusale õiguskaitsevahendile.

Kodanike ja Euroopa Parlamendi taotluste analüüs näitab, et peale nimetatud küsimuste olid 2010. aastal peamisteks probleemideks isikuandmete kaitse, õigusabi kättesaadavus, romade integreerimine ja võrdsuse edendamine.

3.1. Isikuandmete kaitse

Põhiõiguste harta tagab inimeste isikuandmete kaitse (artikkel 8). Nagu näitavad 2010. aastal kodanikelt ja Euroopa Parlamendilt laekunud arvukad küsimused, näitavad eurooplased üles elavat huvi nende küsimuste vastu ja on tihti mures, kuidas nende isikuandmeid kasutatakse. Nendes küsimustes käsitleti laia teemaderingi alates andmete kaitsmisest uute tehnoloogiate kasutamisel kuni andmekaitse-eeskirjade täitmiseni kolmandates riikides. Pöördumistes juhiti tähelepanu sellistele küsimustele nagu sõrmejälgede võtmine koolilastelt, *Google Street View*, videoseire töökohal, sotsiaalvõrgustike veebisaidid, andmete kogumine rahvaküsitlustel ja teadusuuringute rahastamine uute turvatehnoloogiate valdkonnas.

Üksikisikud saavad tänu tehnoloogiale hõlpsalt jagada teavet oma käitumise ja eelistuste kohta ning teha selle üldsusele ennenägematus ulatuses üleilmselt kättesaadavaks. Vastusena nimetatud probleemidele võttis komisjon 2010. aastal vastu mitmekülgse lähenemisviisi isikuandmete kaitsele ELis,¹¹ milles on sätestatud ELi andmekaitset reguleeriva õigusraamistiku reformi peamised eesmärgid: inimeste õiguste laiendamine (näiteks suurendades läbipaistvust ja täiustades kontrolli isikuandmete kasutamise üle), siseturu mõõtme laiendamine (vähendades halduskoormust ja tagades võrdsed võimalused), andmekaitse-eeskirjade läbivaatamine kriminaalasjades toimuva politsei- ja õigusalse koostöö valdkonnas nii, et isikuandmed oleksid neis valdkondades hästi kaitstud, kaasa arvatud andmete edastamisel väljapoole ELi, ning eeskirjade tõhusam jõustamine (sealhulgas tugevdades ja ühtlustades andmekaitseasutuste rolli ja volitusi). 2011. aastal esitab komisjon uue üldise isikuandmete kaitset reguleeriva õigusraamistiku ettepaneku¹².

10. veebruaril 2010 rõhutas Euroopa Parlament vajadust võtta isikuandmete kaitset paremini arvesse rahvusvahelistes lepingutes andmete edastamise kohta võitluseks terrorismiga ja hääletas terroristide rahastamise jälgimisprogrammi alase lepingu ettepaneku vastu. Seepärast tegi komisjon uue lepinguettepaneku, mis sisaldas tugevamaid isikuandmete kaitse tagatisi.

¹⁰ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule – Saatjata alaealisi käsitlev tegevuskava (2010–2014) KOM(2010) 213 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:ET:PDF>

¹¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele – Terviklik lähenemisviis isikuandmete kaitsele Euroopa Liidus, KOM(2010) 609, kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0609:FIN:ET:PDF>

¹² Selles kontekstis tuleb isikuandmete kaitset käsitleva põhiõiguse tagamisel täielikult arvestada muid asjaomaseid põhiõiguste hartas sätestatud põhiõigusi ja muid aluslepingute eesmäärke.

Euroopa Parlament toetas seda ettepanekut ja see jõustus 1. augustil 2010¹³. Ka Euroopa Liidu Kohus rõhutas 9. novembril 2010 isikuandmete kaitset käsitleva põhiõiguse olulisust, tühistades osa ELi õigusaktidest, mille kohaselt tuli avaldada füüsiliste isikute nimed, kes said toetust Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist¹⁴.

3.2. Õiguskaitse kättesaadavus

Õiguskaitse kättesaadavus ei ole üksnes harta artikliga 47 tagatud põhiõigus. Õigusega seotud küsimused mõjutavad paljude inimeste igapäevast elu kogu ELis. Kuhu esitada kaebus teises liikmesriigis? Millised on minu kui kannatanud õigused kohtuprotsessis? Need on vaid paar küsimust, millele paljud eurooplased vastust otsivad. 2010. aastal kirjutasid paljud inimesed komisjonile, et kaevata selle üle, et nad ei ole saanud või ei ole suutnud saada piisavat õigusabi oma juhtumite käsitlemisel riiklikes kohtutes. Paljud kodanikud kaebasid pikkade või kulukate kohtumenetluste üle, mis pärssisid nende jaoks õiguskaitse kättesaadavust. Mõned kirjad sisaldasid süüdistusi korruptsioonis, poolte võrdsuse põhimõtte rikkumises või teatavate riiklike kohtute sõltumatuse puudumises ja õiglase kohtuliku arutamise õiguse rikkumises. Komisjon ei saanud paljusid neist probleemidest lahendada, sest need kuuluvad liikmesriikide pädevusse.

Euroopa Liit võttis 2010. aastal kriminaalmenetluses kasutatavat keelt mittemõistvate või mitterääkivate kahtlustatavate või süüdistatavate õiguste laiendamiseks vastu ELi miinimumstandardid suulise ja kirjaliku tõlke õigusele¹⁵. Komisjon tegi ka ettepaneku eeskirjade kohta, mis nõuaksid, et kriminaalkuriteos kahtlustatavaid teavitataks nende õigustest keeles, mida nad mõistavad¹⁶. Igaüht, kes on vahistatud kas kriminaalkuriteo eest või Euroopa vahistamismääruse alusel, teavitatakse kirjalikult, õiguste teatise nimelise dokumendi kaudu nende põhilistest õigustest vahistamisel ja sellest, milles neid süüdistatakse. 2011. aastal jätkab komisjon menetlusõiguste teekaardi rakendamist, milles on sätestatud kava õigusaktide vastuvõtmiseks, millega tagada õiglane kohtupidamine, pakkudes välja eeskirjad advokaadi kättesaadavuse, pereliikmete, konsulaatide või tööandjatega suhtlemise õiguse tagamiseks.

Kohtutes ei ole mitte ainult kostjal, vaid ka kuriteos kannatanutel õigused, millest tuleb kinni pidada, ja komisjon on huvitatud nende olukorra parandamisest. Komisjon kavatses 2011. aastal esitada meetmepaketi kõigi kuriteoohvrite õiguste, kaitse ja toetuse parandamiseks kogu õigusmenetluse käigus ja ka pärast kohut.

3.3. Romade põhiõigused

Samal ajal, kui ELi lepingu artiklis 2 tunnustatakse vähemuste hulka kuuluvate inimeste õigusi, keelab artikkel 21 igasuguse diskrimineerimise etnilise või sotsiaalse päritolu või etnilise vähemuse hulka kuulumise alusel. 10–12 miljoni suuruse rahvaarvuga romad on

¹³ Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide vaheline leping, mis käsitleb finantstehinguid käsitlevate sõnumiandmete töötlemist ja edastamist Euroopa Liidust Ameerika Ühendriikidesse terroristide rahastamise jälgimise programmi raames (ELT L 195, 27.7.2010, lk 5–14).

¹⁴ Euroopa Kohus, liidetud kohtuasjad C-92/09 ja C-93/09, *Volker und Markus Schecke, Eifert*, 9.10.2010.

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL, 20.10.2010, õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1–7).

¹⁶ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, KOM(2010) 392 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0392:FIN:ET:PDF>

Euroopa suurim etniline vähemus. Suur osa ELis elavatest romadest peab taluma suurt tööpuudust ja äärmist vaesust, tulema toime puudulike elamis- ja tervishoiutingimustega ning kogema raskusi hariduse omandamisel. Romade sotsiaalne ja majanduslik kaasamine on seepärast ELi prioriteet, nagu komisjon rõhutab oma 7. aprilli 2010 teatises, milles kirjeldatakse peamisi probleeme romade integreerimisel kõigis ELi liikmesriikides¹⁷.

Kõigil ELi kodanikel on õigus liikuda ja asuda elama teise ELi riiki ning õigus mittediskrimineerimisele. Riiklikel ametiasutustel on õigus ELi kodanikke välja saata või võtta neilt elamisluba üksnes teatavatel rangetel ja selgetel tingimustel, mis on määratletud ELi 2004. aasta vaba liikumise direktiivis,¹⁸ mis sisaldab ka menetluslikke tagatise vältimaks meelevaldseid, diskrimineerivaid või ebaproportsionaalseid otsuseid ning tagamaks seega põhiõigused, sealhulgas kollektiivse väljasaatmise keelamine (põhiõiguste harta artikli 19 lõige 1). Komisjon võttis pärast 2010. aasta sündmusi, mis seisnesid roma päritolu ELi kodanike väljasaatmises Prantsusmaalt, viivitamatult meetmed nimetatud õiguste tagamiseks. Komisjon kontrollis hoolikalt, kas asjaomane tegevus toimus täies kooskõlas ELi nõuetega. Komisjoni meetmete järel on Prantsusmaa ja liikmesriigid viimas oma eeskirju täielikku kooskõlla ELi vaba liikumise eeskirjadega.

Romade sotsiaalne ja majanduslik integreerimine nõuab liikmesriikide aktiivset pühendumist, mida toetab Euroopa Liit. Peagi pärast 2010. aasta suve sündmusi moodustas komisjon sisemise töökonna, et hinnata ELi rahastamise kasutamist liikmesriikides. Töökonna esialgsed järeldused näitavad, et liikmesriigid ei kasuta ELi poolse rahastamise võimalusi piisavalt romade tulemuslikuks sotsiaalseks ja majanduslikuks integreerimiseks. Peamised probleemid valdkonnad, mille töökond tuvastas, olid puudujäägid strateegiate väljatöötamisel, konkreetsete meetmete puudumine romade probleemide lahendamiseks, oskusteabe ja haldussuutlikkuse puudumine ELi vahendite kasutamiseks ning kodanikuühiskonna ja romade kogukondade mitteosalemine integratsioonimeetmete väljatöötamises ja rakendamises.

Komisjon võtab 2011. aastal vastu riiklike romade integreerimise strateegiate ELi raamistiku. Samuti tagab komisjon jätkuvalt, et romad saaksid diskrimineerimiseta kasutada oma õigusi ELi kodanikena.

3.4. Võrdsuse edendamine

2010. aastal väljendas komisjon tugevat toetust soolisele võrdõiguslikkusele, kui ta võttis vastu naiste harta¹⁹ ning naiste ning meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015²⁰.

¹⁷ Komisjoni teatis – Romade sotsiaalne ja majanduslik lõimumine Euroopas, KOM(2010) 133 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0133:FIN:ET:PDF>

¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT L 158, 30.4.2004, lk 77–123).

¹⁹ Komisjoni teatis „Kindel kohustus tagada meeste ja naiste võrdõiguslikkus” Naiste harta, Euroopa Komisjoni avaldus 2010. aasta rahvusvahelise naistepäeva puhul seoses 15 aasta möödumisega tegevuskava ja avalduse vastuvõtmisest ÜRO naiste maailmakonverentsil Pekingis ning seoses naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise ÜRO konventsiooni 30. aastapäevaga, KOM(2010) 78 (lõplik), kättesaadav aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0078:FIN:ET:PDF>

Komisjon rõhutas, et ehkki ühiskonnas ja tööturul toimub liikumine suurema sugudevahelise võrdsuse poole, on ebavõrdsused selles valdkonnas visad kaduma. Strateegias ??? määratleti probleemid ja meetmed viies prioriteetses valdkonnas: võrdväärne majanduslik iseseisvus, võrdne tasu võrdse ja võrdväärse töö eest, võrdõiguslikkus otsustamistasandil, väärikus, isikupuutumatus ja soolise vägivalla lõpetamine ning sooline võrdõiguslikkus väljaspool Euroopa Liitu. Edu saavutamine kõigis neis valdkondades pakuks paljudele naistele ja meestele tõelisi valikuid.

Et võimestada puuetega naisi ja mehi nii, et nad saaksid kasutada oma õigusi ning osaleda ühiskonnas täiel määral, käivitas komisjon 2010. aastal puuetega inimeste strateegia²¹. Strateegias määratletakse kaheksa prioriteetset valdkonda: juurdepääsetavus, osalus, võrdsus, tööhõive, haridus ja koolitus, sotsiaalkaitse, tervishoid ja välistegevus. 2010. aasta detsembris liitus EL ÜRO puuetega inimeste õiguste rahvusvahelise konventsiooniga. Kõnealuses strateegias määratletakse ELi mehhanismid nimetatud konventsiooni rakendamiseks, mis täiendavad riiklikke meetmeid.

3.5. EL valmistub liitumiseks Euroopa inimõiguste konventsiooniga

ELi leping nõuab, et EL liituks Euroopa inimõiguste konventsiooniga. Seepärast soovitas komisjon 17. märtsil 2010 Euroopa Liidu Nõukogul alustada liitumisläbirääkimisi Euroopa Nõukoguga. Komisjon käivitas 7. juulil 2010 liitumisläbirääkimised nõukoguga kokkulepitud volituste alusel. ELi liitumine Euroopa inimõiguste konventsiooniga tugevdab veelgi põhiõiguste kaitset, mis eksisteerib juba praegu Euroopa Liidu õiguskorras ELi oma põhiõiguste harta ja Euroopa Kohtu poolt aja jooksul väljatöötatud põhiõiguste kujul. See viib sisse täiendava õigusliku kontrolli põhiõiguste kaitse üle ELis. Liitumine süvendab veelgi ühtset põhiõiguste kultuuri ELis ja näitab, et EL omistab tähtsust õiguste kaitse Strasbourgi süsteemile. Samuti tagab see, et Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu pretsedendiõigust arendatakse harmooniliselt.

²⁰ KOM (2010)491 (lõplik), kättesaadav aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0491:FIN:ET:PDF>

²¹ Euroopa puuetega inimeste strateegia 2010–2020: Uued sammud tõketeta Euroopa suunas, KOM(2010) 636 (lõplik), kättesaadav aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:ET:PDF>

KOKKUVÕTE

Tagamaks, et kodanikud saaksid täielikult kasutada ELi põhiõiguste hartat, peavad ELi institutsioonid ja riiklikud ametiasutused arusaadavalt selgitama, millal põhiõiguste hartat kohaldatakse ja millal mitte. Käesolev esimene aastaaruanne on esimene konkreetne samm, mille komisjon selleks on astunud.

Komisjon hakkab esitama selliseid aruandeid igal aastal, et jälgida edusamme põhiõiguste harta kohaldamisel ja selle järgimisel ning tagada ELi laitmatu maine inimõiguste järgimise alal. Aastaaruanne toetab harta tulemuslikku rakendamist järjepideval, otsustaval ja läbipaistval viisil kõigi huvitatud isikute osavõtul. Nende aruannetega kavatses komisjon pakkuda võimalust iga-aastaseks mõtetevahetuseks põhiõiguste harta kohaldamise üle Euroopa Parlamendi ja nõukoguga. Komisjon hakkab eelseisvatel aastatel arvet pidama harta tulemuslikust rakendamisest saadud kogemuste ja inimeste väljendatud murede üle ning kohandab oma meetmeid vastavalt nendele.